

Kadernota 2027

Inhoudsopgave

Kadernota 2027	1
Inhoudsopgave	4
Inleiding	5
Financieel kader.....	6
Financiële ontwikkelingen	9
Programma's, doelen, ontwikkelingen en bezuinigingen	11
Programma 1: Ynwenner en Bestjoer.....	13
Programma 2: Mienskip	15
Programma 3: Soarch en Wolwêzen.....	17
Programma 4: Wurk, Bedriuw en Rekreaasje	19
Programma 5: Wenjen en Omjouwing	21
Programma 6: Iepenbiere Romte	23

Inleiding

Voor u ligt de Kadernota 2027 van de gemeente Noardeast-Fryslân.

Het is dit jaar een beleidsarme Kadernota; bij de 6 verschillende programma onderdelen zijn geen nieuwe beleidsvoornemens verwerkt en als gevolg hiervan zijn dan ook geen financiële gevolgen verwerkt ten aanzien van nieuw beleid.

In deze kadernota 2027 is de impact van de Mei circulaire 2026 verwerkt. Helaas zijn de bijgestelde structurele Rijksbijdragen lager dan de kosten ontwikkeling van de gemeente de komende jaren.

In deze kadernota 2027 is geen Tweede ronde van bezuinigingen en overige ruimte scheppende maatregelen verwerkt; deze volgen in de begroting 2027.

Ook zal de uitwerking van nieuwe beleidsvoornemens uit het coalitieakkoord 2026-2030 worden verwerkt in de begroting van 2027 en verdere jaren.

Als gevolg van bovengenoemde punten is het financieel perspectief van deze Kadernota niet compleet. Het is een eerste stap in het begrotingsproces 2027-2030. De impact van inflatie, kostenstijgingen en autonome ontwikkelingen op lasten en salariskosten is wel verwerkt in deze Kadernota.

De structurele meerjarige begrotingssaldi van de gemeente zijn negatief. De noodzaak om een tweede bezuinigingsronde op te nemen in de begroting 2027-2030 is evident en noodzakelijk om begrotingsevenwicht te bewerkstelligen.

Financieel kader

In de inleiding is het financiële kader in hoofdlijnen geschetst. In dit hoofdstuk gaan we dit financieel kader verder toelichten. In het hoofdstuk hierna komen de financiële onzekerheden, de kostenontwikkelingen binnen het Sociaal domein en overige bijzonderheden aan bod.

Financiële positie

De financiële positie van de gemeente Noardeast-Fryslân bestaat uit de structurele positie en de eenmalige positie. De structurele positie van de gemeente zijn de jaarlijks terugkerende baten en lasten die opgeteld tot een saldo leiden en de eenmalige positie zijn de reserves van de gemeente.

Structurele positie

Voor het opstellen van het meerjarenperspectief 2027-2030 neemt de gemeente de jaarschijf 2027 uit de primitieve begroting 2026-2029 (inclusief raadsvoorstel) als uitgangspunt. Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling weer van het begrotingssaldo tezamen met de al besloten wijzigingen en de effecten van zowel de onvermijdbare als vermijdbare financiële ontwikkelingen.

+ Bij de verwachte prijsstijgingen bij het Sociaal Domein (Jeugdzorg en WMO) is er gerekend met een indexatie van +4,2% (met name de verwachte hogere loonkosten hebben impact).

+ Bij de autonome ontwikkelingen is er rekening gehouden met de impact van de aanbesteding / inkoop van WMO zorg op de toekomstige lasten.

+ De ICT en automatiseringskosten worden voornamelijk beïnvloedt door hogere verwachte doorbelastingen van het SSC Leeuwarden.

+ Salariskosten volgen de verwachtingen van de CAO en Loonvoet ontwikkeling bij de overheid, tevens is er rekening gehouden met de hogere salariskosten door de verwachte wethouderformatie uitbreiding.

Structurele positie: Bedragen x € 1.000	2027	2028	2029	2030
Raming primitieve begroting (2026-2029)	1.522	-3.259	-2040	-2040
Reeds besloten / verwerkt in begrotingswijzigingen/ 2e Turap 2025	-354	-354	-354	-354
Begrotingssaldo	1.168	-3.613	-2.394	-2.394
<i>Indexaties en prijsstijgingen</i>				
Prijsstijgingen Sociaal Domein (Jeugd-WMO) - gemeentelijke bijdragen GR regelingen	-1.822	-2.001	-2.176	-2.189
Autonome ontwikkelingen (o.a. aanbestedingen Sociaal Domein)	-2.307	-1.960	-2.093	-2.262
Prijsstijgingen organisatiekosten / bedrijfsvoering / inkoop goederen en diensten	-477	-516	-542	-567
Prijsstijgingen / impact inflatie op vervangings investeringen	-	-145	-307	-445
Prijsstijgingen ICT en automatisering	-340	-376	-412	-412
CAO impact salariskosten / overige loonkosten	-1.281	-1.281	-1.281	-1.281
Totaal indexaties en prijsstijgingen	-6.227	-6.279	-6.811	-7.156
Voorgestelde bezuinigingen ronde 2 (2027 - 2030)	-	-	-	-
Mei 2026 Circulaire / Rijksbijdragen / baten	3.585	3.193	2.650	5.330

Bijgesteld structureel exploitatiesaldo 2027-2030	-1.474	-6.699	-6.555	-4.220

Eenmalige positie

De eenmalige positie van de gemeente Noardeast-Fryslân bestaat uit de Algemene reserve. De Algemene reserve is gesplitst in de Algemene reserve ter dekking van risico's en de Algemene reserve vrij besteedbaar.

Bij het bepalen van de minimale omvang van de Algemene reserve wordt het uitgangspunt genomen dat de minimale omvang gelijk moet zijn aan de benodigde weerstandscapaciteit. De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald aan de hand van risico-inventarisatie van NARIS. De risico-inventarisatie van NARIS wordt 2 maal per jaar uitgevoerd, bij de jaarrekening en bij de begroting. De minimale benodigde omvang is afgezonderd in de Algemene reserve ter dekking van de risico's.

Met betrekking tot de eenmalige financiële positie is in onderstaande tabel de stand van het vrij besteedbare deel van de Algemene reserve van Noardeast-Fryslân weergegeven. De geraamde toevoegingen en onttrekkingen (meerjarig) zijn op dit saldo gemuteerd, zodat er een saldo op basis van rechten en verplichtingen ontstaat. In de volgende tabel wordt de stand van de Algemene reserve weergegeven.

Prognose verloop Algemene Reserve 2026 - 2030

Bedragen x € 1.000	2026	2027	2028	2029	2030
Beginstand per 1-1	13.758	12.638	10.256	3.453	-3.171
Geraamde toevoegingen	0	0	0	0	0
Geraamde onttrekkingen	-8.051	-908	-104	-69	0
<i>Geraamd saldo toevoegingen / onttrekkingen</i>	<i>-8.051</i>	<i>-908</i>	<i>-104</i>	<i>-69</i>	<i>0</i>
Incidentele wensen Kadernota 2026	-1.275				
Prognose begrotingsresultaat (inclusief 2e Turap 2025)	2.856	1.168	-3.613	-2.394	-2.394
Subtotaal eindstand 31-12	7.288	12.898	6.539	990	-5.565
<i>Impact Jaarstukken 2025 : Raadsvoorstel onderweg:</i>					
+ Resultaat bestemming 2025	5.704				
+ Dotatie saldo uit opheffing bestemmingsreserve wethouders pensioenen	398				
+ Onttrekking voor het budget 2026 Nota kapitaalgoederen	- 752				
<i>Concept Rapportages</i>					
+ Impact van de Kadernota 2027 op het begrotingsresultaat		-2.642	-3.086	-4.161	-1.826
Prognose eindstand per 31-12	12.638	10.256	3.453	-3.171	-7.391

De Algemene reserve staat fors onder druk. Bij ongewijzigd beleid zal deze in 2029 negatief worden, voornamelijk door de negatieve toekomstige begrotingssaldi.

Ontwikkelreserve

In 2019 is het ontwikkelfonds gevuld met de opbrengsten van de verkoop van de gemeentelijke Eneco-aandelen. Het fonds heeft gezorgd voor de financiering van diverse mooie projecten. Omdat gemeente Noardeast-Fryslân een gemeente is die snel op ontwikkelingen wil inspelen heeft de raad het ontwikkelfonds gevuld met € 10 miljoen en in 2024 aangevuld met € 10 miljoen, om zo in te kunnen spelen op ontwikkelingen. Het overzicht van de stand van de reserve op basis van verplichtingen ziet er als volgt uit:

Bedragen x € 1.000	2026	2027	2028	2029	2030
Stand per 1 januari op basis van raadsbesluiten	11.966	11.826	11.826	11.826	11.826
Totaal vermeerderingen	0	0	0	0	0
Verminderingen:	-140	0	0	0	0
Stand per 31 december op basis van raadsbesluiten	11.826	11.826	11.826	11.826	11.826
<i>Reserveringen</i>					
+ Noordelijke Standentree / Panwurk - parkeren Dokkum	-3.990				
+ Raad: Motie onderzoek parkeren Dokkum	-150				
+ Gebiedsgerichte ontwikkeling kuststrook	-4.650				
+ MFC Burdaard / dorpshuisfunctie	-1.800				
+ MFC Burdaard / sportfunctie	-1.200				
Totaal reserveringen	-11.790				
Stand per 31 december op basis van verplichtingen	36	36	36	36	36

Financiële ontwikkelingen

Gemeentefonds

Gemeenten ontvangen een groot gedeelte van hun inkomsten via het gemeentefonds. Voor de begroting van het komende jaar (2027) zijn ze verplicht om zich te baseren op de stand van de meicirculaire van het huidige jaar (2026). Ook in deze Kadernota is de meicirculaire 2026 verwerkt.

Ravijnjaar

Eind 2024 was duidelijk dat het jaar 2026 kon worden bestempeld als ravijnjaar; een groot nadelig saldo op de staat van baten en lasten.

Gedurende het jaar 2025 en de bijgestelde Rijksbijdragen die zijn verwerkt na de Mei- September- en December 2025 circulaire bleek dat het ravijnjaar was verschoven naar het jaar 2028.

Na het verwerken van de Meicirculaire 2026 blijkt dat de ontwikkeling van de kosten (inflatie/indexatie/autonome verhogingen) hoger is dan de ontwikkeling van de compenserende Rijksuitkeringen.

Alle jaren vanaf 2027 laten een negatief begrotingssaldo zien, variërend van € 1,5 mln. tot € 6,7 mln. Het verwerken van een tweede bezuinigingsronde is vanaf 2027 noodzakelijk om een sluitende begroting te krijgen, de lasten moeten worden aangepast maar ook een analyse van ruimte scheppende maatregelen (meer baten) is noodzakelijk.

Sociaal domein

In het Sociaal Domein rijgen de ontwikkelingen zich aaneen, zowel landelijk als binnen onze eigen gemeente. We willen de beweging van 'achter naar voren maken', dus meer inzetten op preventie, efficiënter en sneller inspelen op de zorgvraag van (jeugdige) inwoners.

Daarnaast maken we ons zorgen over de nog steeds stijgende kosten binnen het sociaal domein.

In deze kadernota zijn de extra lasten ten aanzien van de indexaties van zorgkosten gerelateerd aan WMO en Jeugd verwerkt.

De impact van de aanbesteding in 2026 op de kosten van WMO zorg is hoog.

Investeringen / Kapitaalgoederen

De huidige vastgestelde Meerjarige investeringsbegroting (begroting 2026-2029) :

Groepen Bedragen x € 1.000	2026	2027	2028	2029	Totalen
Sportvelden	192	150	687	99	1.128
Gebouwen	1.180	19.182	6.763	55	27.181
Scholen	23.089	27.852	16.461	-	67.402
Openbaar groen	5.877	-	-	-	5.877
Huishoudelijk afval	200	100	100	-	400
Riolering	3.424	2.786	2.035	2.035	10.279
Wegen	4.593	2.466	2.680	2.314	12.054
Kunstwerken	1.911	1.675	356	984	4.925
Openbare verlichting	372	157	92	166	787
Gebiedsontwikkelingen	550	-	-	-	550
Tractie	2.202	873	-	-	3.075
Totaal investeringen	43.590	55.240	29.175	5.653	133.658

In deze meerjaren investeringsrapportage zijn verwerkt; de voorgaande meerjaren investeringen begroting (2025-2028), indexaties-prijsontwikkelingen, investeringen vanuit nieuw beleid (Runwei Wanswert, IHP Scholen, Huisvesting Gemeentehuis Dokkum, Gebiedsontwikkelingen), en de door de Raad vastgestelde investeringen middels separate raadsvoorstellen gedurende 2025 (waaronder Campus Kollum en Scholenpark Dokkum).

Nota Kapitaalgoederenbeheer 2026.

Dit jaar zal opnieuw moeten worden berekend of de huidige investeringsbegroting en onderhoudskostenbegroting volledig zijn gezien prijsontwikkelingen, areaal analyse en vanwege de nieuw uit te werken Nota kapitaalgoederenbeheer.

Ontwikkelingen / nog niet op geld gezet.

Ook zijn er in 2026 analyses noodzakelijk om een inschatting te maken van verwachte investeringen die nog niet op geld zijn gezet ten aanzien van sportaccommodaties, scholen en zwembaden. Een betrouwbaar inzicht in alle verwachte investeringen is noodzakelijk om de impact op de financiële positie van de gemeente te kunnen becijferen voor wat betreft de kapitaalslasten. Met oog voor wettelijk verplichte investeringen (o.a. wegen en scholen) en niet wettelijke verplichte investeringen (o.a. sport en cultuur). Bij de begroting 2027 wordt een herberekening van de meerjarige investeringsbehoefte uitgevoerd.

Programma's, doelen, ontwikkelingen en bezuinigingen

In deze kadernota 2027 is de eerste bezuinigingsronde verwerkt (dat is namelijk een onderdeel van de huidige vastgesteld begroting 2026-2029, ook wel Lijst A genoemd).

Gezien het verwachte structurele begrotingsresultaat voor de komende jaren heeft de Raad in 2025 het college verzocht om een tweede bezuinigingsronde voor te bereiden. Deze tweede ronde is geen onderdeel van Kadernota 2027. De uitkomst van deze tweede ronde zal met de Raad worden gedeeld bij de behandeling van de Begroting 2027-2030.

Technische uitgangspunten Kadernota

De algemene technische uitgangspunten voor het opstellen van de kadernota zijn:

De raming van lasten en baten van bestaand beleid vindt plaats op basis van analyses en niet uitsluitend op basis van inflatie indexering.

De raming van gemeentelijke bijdragen aan externe instanties vindt plaats op basis van de meest recente begrotingen van deze partijen.

Voor de meerjarenbegroting wordt geraamd op basis van constante prijzen. Structurele lasten worden gedekt door structurele baten en incidentele baten zijn voornamelijk dekkingsmiddel voor incidentele lasten.

De algemene reserves en de weerstandscapaciteit voldoen aan normen die zijn gebaseerd op een risicoanalyse (op te nemen in de paragraaf risicobeheersing en weerstandsvermogen).

De financierings- en schuldpositie en het kasstroomsaldo voldoen aan de normen van de Economische Monetaire Unie (EMU) en de Wet HOF (Wet Houdbare Overheidsfinanciën).

Door middel van de in de begroting opgenomen onderhoudsplannen wordt te allen tijde ruimte gelaten voor onderhoud van kapitaalgoederen in overeenstemming met de door de raad vastgelegde kwaliteitsniveaus.

Vrijvallende kapitaallasten van vervangingsinvesteringen met betrekking tot de bedrijfsvoering blijven beschikbaar voor noodzakelijke vervangingen in de bedrijfsvoering.

Technische begrotingsparameters

Bij het opstellen van de begroting en deze kadernota wordt uitgegaan van de volgende parameters.

Begrotingsparameter	Aan te houden waarde
Prijseffect bij interne budgetten (m.b.t. de leveringen binnen de gemeente)	Geen vaste aanpassingen, maximaal volgens de Prognose van de HCPI (geharmoniseerde consumentenprijsindex) van het Centraal Planbureau (CPB) in het Centraal Economisch Plan (CEP) van maart 2026: 1,9 %.
Prijseffect bij externe budgetten (uitgaven)	Geen vaste indexering, eveneens maximaal volgens CPB-prognose van maart 2026: 1,9%.
Indexatie van de kapitaallasten bij toekomstige vervangingsinvesteringen	Indexatie percentage van 2,3 % (conform indexatie overheidsinvesteringen)
Rente % (voor lasten inzake kort geld, financieringen, kapitaallasten)	Uitgegaan wordt van een rente percentage van 3,5% (gemiddelde Bank Nederlandse Gemeenten)
Cao-loonstijgingspercentage (betreft stijging bovenop periodieke loonstijging)	In deze kadernota is de recent afgesloten Gemeente CAO 2025-2027 verwerkt. Voor verdere jaren is een indexatie van 4,2% gehanteerd (conform loonvoet sector overheid)

Meicirculaire 2026

Meicirculaire 2026: tegenvallende rijksbijdragen uit Den Haag.

De meicirculaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen – inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds voor de jaren 2026 en verder. Daarnaast bevat de circulaire informatie over andere financiële onderwerpen die voor de gemeenten van belang zijn.

Na het verwerken van de Meicirculaire 2026 blijkt dat de ontwikkeling van de gemeentelijke kosten (inflatie/indexatie/autonome verhogingen) hoger is dan de ontwikkeling van de compenserende Rijksuitkeringen vanuit Den Haag. De lastenstijgingen worden niet volledig gedekt.

Alle jaren vanaf 2027 laten een negatief begrotingsaldo zien, variërend van € 1,5 mln. tot € 6,7 mln. Het verwerken van een tweede bezuinigingsronde is vanaf 2027 noodzakelijk om een sluitende begroting te krijgen, de lasten moeten worden aangepast maar ook een analyse van ruimte scheppende maatregelen (meer baten) is noodzakelijk.

Programma 1: Ynwenner en Bestjoer

Bijdrage aan SDG's

Hoofddoelstelling

Noardeast-Fryslân heeft een resultaatgerichte organisatie met optimale dienstverlening, is toekomstbestendig, en gericht op een veilige leefomgeving, modern bestuur en gezond financieel beleid.

Kerdoelstellingen

Verbeteren en professionaliseren van dienstverlening en communicatie met inwoners en bedrijven

De gemeente wil het inwoners en bedrijven makkelijker maken om contact op te nemen. Daarom zorgen we voor duidelijke informatie, goede digitale mogelijkheden en een professionele manier van werken. Zo krijg je sneller en betrouwbaarder antwoord.

Versterken van een veilige, prettige en betrouwbare leefomgeving

De gemeente wil dat iedereen zich veilig voelt en prettig kan wonen, werken en leven. We werken samen met organisaties die gaan over veiligheid, toezicht, de openbare ruimte en sociale activiteiten om dit voor elkaar te krijgen.

Uitbouwen van regionale samenwerking en internationale netwerkpositie

De gemeente werkt actief samen met andere gemeenten en organisaties in de regio om gezamenlijke doelen te bereiken. Ook maken we gebruik van netwerken in de provincie, het rijk en Europa om kennis te delen, kansen te benutten en de regio goed op de kaart te zetten.

Ontwikkelingen

Ontwikkelingen staan nooit stil. Veranderingen volgen elkaar snel op en vragen om voortdurende aanpassing. Als organisatie moeten we mee bewegen met nieuwe inzichten en omstandigheden., Daardoor blijven wendbaarheid en alertheid noodzakelijk. Dit bijvoorbeeld op het gebied van dienstverlening, veiligheid, digitale ontwikkeling en samenwerking.

- Tekorten aan personeel en expertise - Vooral in IT, ruimtelijke ordening en sociaal domein
- Digitalisering van dienstverlening - Burgers verwachten snellere, gebruiksvriendelijke digitale processen,
- Weerbaarheid van inwoners bij crisissituaties
- Terugtrekken van inzet en bevoegdheid politie
- Samenwerking wordt noodzaak - Met buurgemeenten, Provincie, onderwijs, zorginstellingen, corporaties en bedrijven en in Europees verband. Binnen Europa verschuift de nadruk naar veiligheid. Innovatie en de groene transitie blijven belangrijke thema's. Nieuwe EU-regels werken sneller door op lokale opgaven en regio's.

Programma 2: Mienskip

Bijdrage aan SDG's

Hoofddoelstelling

Vitale gemeenschappen en de leefbaarheid van Noardeast-Fryslân versterken en behouden.

Kerdoelstellingen

1. Verbeteren toekomstbestendigheid van maatschappelijke voorzieningen en inspirerende leeromgevingen

Toelichting: de gemeente werkt eraan om scholen, buurthuizen, sportplekken en andere voorzieningen te verbeteren en aan te passen, zodat ze ook in de toekomst een belangrijke rol vervullen in de Mienskip. Daarbij zijn de gebouwen zelf van belang, maar ook om de manier waarop ze worden gebruikt en beheerd. We zorgen voor plekken die leren, ontmoeten en samenwerken stimuleren, en die passen bij veranderingen in de samenleving, techniek en de behoeften van inwoners.

2. Versterken van gemeenschapszin en eigen verantwoordelijkheid (zelforganisatie)

Toelichting: De gemeente stimuleert en faciliteert verbondenheid, ontmoeting en samenwerking binnen groepen, wijken, buurten en organisaties. We ondersteunen inwoners om actief bij te dragen aan initiatieven in hun gemeenschap. Daarmee versterken we niet alleen het gezamenlijk gevoel van verantwoordelijkheid voor de leefomgeving, het welzijn en de onderlinge relaties, maar ook de eigen identiteit van de gemeenschap.

3. Versterken van identiteit en stimuleren van het gebruik van eigen talen

Toelichting: het versterken van identiteit en het stimuleren van het gebruik van eigen talen betekent dat we de plaatselijke cultuur, verhalen en taal zichtbaar maken. Het stimuleren van het gebruik van eigen talen—zoals streektaal, meertaligheid in gezinnen—bevordert inclusie, sociale cohesie en het behoud van cultureel erfgoed.

Wy behâlde en fersterkje it Frysk en de streekeigen talen en dêrmei de meartaligens. Dêrmei fersterkje wy ek de kulturele identiteit fan ús mienskip.

Ontwikkelingen

Uitdagingen:

1. Teruglopend aantal vrijwilligers

Verenigingen hebben te maken met een teruglopend aantal vrijwilligers. Door vergrijzing, maar ook door extra wet- en regelgeving (toenemende aansprakelijkheid en verantwoordelijkheid). De komende jaren kan dit invloed hebben op de uitvoering van het beleid en op de leefbaarheid in de dorpen.

2. Groeiende financiële druk

De gemeentelijke financiën staan onder druk. Het heeft daarmee minder ruimte om beleid te ontwikkelen en de Mienskip te ondersteunen.

3. Houdbaarheid voorzieningen staat onder druk

Onze gemeente kent tal van voorzieningen met een vervangingsopgave. De komende jaren staat de gemeente voor de keuze hoe men deze opgave wil invullen.

4. Demografische ontwikkeling (vergrijzing)

De gemiddelde leeftijd van de inwoners van onze gemeente wordt steeds hoger en ook over het algemeen neemt de levensverwachting toe.

5. Vernieuwd Rijksbeleid

Op nationaal niveau is er een nieuwe regering. Deze regering verlegt prioriteiten in vergelijking met het vorige kabinet.

Inzetten op:

1. Efficiënte spreiding van sportvoorzieningen, ontmoetingsplekken en scholen.

2. Ontmoeting van inwoners om de onderlinge verbondenheid te stimuleren, zodat inwoners met elkaar samenwerken en een actieve rol kunnen vervullen in hun dorp, buurt of wijk.

3. Stimuleren van het gebruik van eigen talen—zoals streektaal, meertaligheid in gezinnen of culturele talen. Dit bevordert inclusie, participatie en het behoud van cultureel erfgoed.

Programma 3: Soarch en Wolwêzen

Bijdrage aan SDG's

Hoofddoelstelling

Inwoners van Noardeast-Fryslân zijn vitaal en doen mee aan de samenleving.

Kerdoelstellingen

1. Bevorderen van een gezonde en vitale leefstijl.

De gemeente stimuleert inwoners om fysiek en mentaal gezond te blijven door preventieprogramma's, toegankelijke sport- en beweegmogelijkheden en het versterken van sociale veerkracht. Hierbij wordt samengewerkt met lokale zorgpartners, onderwijs en sportaanbieders.

2. Vergroten van participatie en zelfredzaamheid.

Inwoners worden gestimuleerd en ondersteund om actief deel te nemen aan de samenleving—via werk, vrijwilligerswerk, onderwijs of sociale activiteiten. Drempels om mee te doen worden verlaagd door heldere toegang tot ondersteuning, begrijpelijke informatie en passende begeleiding.

3. Versterken van sociale samenhang en een inclusieve leefomgeving.

De gemeente werkt met inwoners en maatschappelijke partners aan sterke, verbonden dorpen en wijken waar iedereen mee kan doen. Initiatieven die ontmoeting, onderlinge hulp en toegankelijkheid bevorderen worden gestimuleerd en waar nodig gefaciliteerd.

Ontwikkelingen

Uitdagingen in het sociaal domein:

1. Toenemende druk door vergrijzing en complexere/multi problematiek zorgvragen
2. Krapte en mismatch op de arbeidsmarkt
3. Druk op huisvesting voor kwetsbare groepen en statushouders

4. Groeiende financiële druk door stijgende zorgkosten en onzekerheid doordat gemeenten steeds vaker afhankelijk zijn van incidentele rijksmiddelen

Inzetten op:

1. De brede beweging van zorg naar gezondheid en welzijn: nadruk op preventie, participatie, positieve gezondheid, fysiek en mentaal en sociale verbondenheid. Vragen/uitdagingen in een vroeg stadium herkennen om zwaardere (en duurdere) zorgtrajecten te voorkomen.
2. Beleid overstijgende, integrale en gebiedsgerichte samenwerking als randvoorwaarde binnen het sociaal domein. Hulpvragen worden niet apart per wet, maar waar mogelijk in samenhang opgepakt.
3. Meer samenwerking opzoeken met informele ondersteuning (vrijwilligers, ervaringsdeskundigen en mantelzorgers).
4. Digitalisering en technologische ondersteuning in zorg en sociaal werk (AI).
5. Beweging naar een inclusieve samenleving met aandacht voor toegankelijkheid, bestaanszekerheid en gelijke kansen. Zorgen dat mensen (weer) een rol vervullen in de maatschappij, of dit nu gaat om werk, school, of sociale contacten in de buurt.
6. Versterken van ouderschap en opvoedkracht als basis van preventie en gezond/kansrijk opgroeien. Hoe je bent opgevoed en opgegroeid bepaald hoe je op een latere leeftijd omgaat met uitdagingen.
7. Zelfredzaamheid en eigen kracht, of met ondersteuning van eigen netwerk.

Programma 4: Werk, Bedrijf en Rekreatie

Bijdrage aan SDG's

Hoofddoelstelling

Een gezonde economische structuur en toeristisch-recreatief aantrekkelijk.

Kerdoelstellingen

- **Verbeteren van bereikbaarheid en ruimte voor bedrijven:**

De gemeente wil een aantrekkelijk vestigingsklimaat bieden. Daarom:

- zorgt de gemeente voor een **actueel en passend aanbod van uitgeefbare bedrijventerreinen**, op geschikte locaties in stad en dorpen
- werkt de gemeente aan **goede bereikbaarheid** voor bedrijven, werknemers en bezoekers

- **Versterken van een gezond ondernemersklimaat met duurzame en innovatieve bedrijvigheid:**

De gemeente wil een sterke, duurzame economie stimuleren. Daarom:

- werkt de gemeente samen met bedrijven en onderwijsinstellingen aan **meer innovatieve bedrijvigheid**
- ondersteunt de gemeente initiatieven die bijdragen aan een **duurzame en circulaire economie**

- **Het ontwikkelen van een groeiend duurzaam en aantrekkelijk vrijetijdsaanbod dat bijdraagt aan lokale economie en leefbaarheid.**

- De gemeente wil samen met andere partijen voorzieningen en activiteiten realiseren die de beleving van bezoekers van ons gebied en de inwoners vergroot. Daarom zetten we in op het verder ontwikkelen van de **streekmerken Dokkum, Nationaal Park Lauwersmeer en Werelderfgoed Waddenzee(kust)**.

Ontwikkelingen

Veel ruimteclaims op beperkt geografisch gebied

Door de grote maatschappelijke opgaven rond o.a. woningbouw, duurzaamheid, energietransitie, landbouw en economische ontwikkeling komen er steeds meer ruimteclaims die om een gewogen afweging vragen.

Innovatieslag bedrijven

Voor een toekomstbestendige economische ontwikkeling is innovatie bij bedrijven van belang. Als gemeente kunnen we hierin een stimulerende rol nemen.

Netcongestie

Economische groei en verduurzaming van bedrijven wordt belemmerd indien er niet voldoende stroom aanwezig is. Lokale oplossingen rond energiehub's kunnen hierin een oplossing bieden.

Groei toerisme en recreatie

Door onder meer toename van de welvaart en klimaatverandering zal het binnenlands toerisme blijven groeien. Het realiseren van de gemeentelijke ambitie van groei op het gebied van toerisme vergt de benodigde structurele formatie in de gemeentelijke organisatie.

Brede welvaart (NPVR)

We werken samen met het Rijk, Provincie en de andere Anno- gemeenten in het kader van het Nationaal Programma Vitale Regio's aan een langjarig programma ter bevordering van de brede welvaart.

Governance Waddenkust

De governance van de Waddenkust is essentieel om onze doelstellingen te realiseren. Hiervoor is de nodige formatie en een gemeentelijke onderlegger in de vorm van een omgevingsprogramma Bûtengebied inclusief Waddenkust noodzakelijk.

VOP

Het Visserij Ontwikkel Plan biedt kansen voor toeristische ontwikkeling. Om hier invulling aan te geven is borging van ambtelijke inzet als gevolg van het penvoerderschap noodzakelijk.

Programma 5: Wonen en Omjouwning

Bijdrage aan SDG's

Hoofddoelstelling

Behouden en versterken van een aantrekkelijke, identiteitsbewuste en toekomstbestendige woon- en leefomgeving.

Kerdoelstellingen

Levendige dorpen en stad waar het prettig wonen en leven is

De gemeente streeft naar een woon- en leefomgeving waarin inwoners zich prettig voelen. Daarom:

- zorgt de gemeente voor voldoende, betaalbare en kwalitatief goede woningen
- werkt de gemeente aan een goed aanbod van voorzieningen, zoals onderwijs, zorg en winkels
- bewaakt de gemeente een veilige, schone en prettige leefomgeving

Een energieneutrale, circulaire, klimaatbestendige en biodiverse gemeente in 2050

De gemeente wil samen met inwoners en bedrijven toewerken naar een duurzame leefomgeving in 2050. Daarom stimuleert en ondersteunt de gemeente initiatieven die bijdragen aan:

- Energieneutraliteit — het verminderen van de energievraag (o.a. isolatie), het opwekken van voldoende duurzame energie (zon en wind) en het realiseren van energieopslag (bijv. batterijen).
- Circulariteit — efficiënt gebruik van grondstoffen en maximaal hergebruik van materialen en afval.
- Klimaatbestendigheid — voorbereiding op en aanpassing aan de gevolgen van klimaatverandering.
- Biodiversiteit — herstel en versterking van natuur, ecosystemen en leefgebieden.

Ontwikkelingen

De volgende ontwikkelingen zien wij op ons af komen:

Omgevingswet:

Er zijn drie grote opgaven die onder de Omgevingswet samen moeten komen: een actueel en juridisch houdbaar omgevingsplan, een werkende beleidscyclus, en een samenhangend beleidshuis fysieke leefomgeving waarin verschillende programma's logisch op elkaar aansluiten. Het gaat over de volgende omgevingsprogramma's:

- Regiostad Dokkum (in ontwikkeling),
- Hallum (in ontwikkeling),
- Kollum (in ontwikkeling),
- Volkshuisvestingsprogramma (in ontwikkeling),
- Warmte (in ontwikkeling),
- Energie (in ontwikkeling),
- Klimaatadaptatie (in ontwikkeling),
- Omgevingskwaliteit.

Erfgoed:

Het op orde brengen van de erfgoedtaken vraagt de nodige middelen, zowel eenmalig voor het actualiseren van het beleid als structureel door de aanwijzing van de gemeentelijke monumenten.

Omgevingsprogramma Klimaatadaptatie 2027-2031:

Na vaststelling van het omgevingsprogramma is de uitvoering en borging aan de orde. Er zijn maatregelen nodig om onze leefomgeving tijdig aan te passen aan het veranderende klimaat, en daarmee schade en gezondheidsrisico's door wateroverlast, hitte, droogte en overstroming tegen te gaan. Er zijn afhankelijk van de financiële middelen een aantal scenario's mogelijk, waarbij scenario 1 het minste geld kosten scenario 4 het duurste is:

- Scenario 1: Minimale inzet, niet klimaatbestendige kernen blijven kwetsbaar, geen borging in de organisatie, geen steun aan inwoners;
- Scenario 2: Beperkte maar gerichte inzet op niet klimaatbestendige kernen, wel borging in de organisatie, maar geen steun aan inwoners;
- Scenario 3: Beperkte maar gerichte inzet, wel borging, wel betrokken inwoners en ondersteuning om maatregelen te nemen op eigen terrein;
- Scenario 4: De openbare ruimte in alle kernen en wijken voldoende klimaatbestendig ingericht en klimaatadaptatieve impact op particulier terrein.

Energieneutraal:

In 2050 moet Nederland volledig energieneutraal en klimaatneutraal zijn. Zo worden alle gebouwen in de gemeente verduurzaamd, met name via isolatie en warmtepompen.

Netcongestie:

In Noardeast-Fryslân is het elektriciteitsnet overbelast. We faciliteren de netbeheerders in het verzwaren van het elektriciteitsnet en werken gezamenlijk met ondernemers versneld aan slimme oplossingen voor het benutten van het huidige net (bijvoorbeeld d.m.v. energiehubs).

Volkshuisvestingsprogramma:

Op basis van de in de startnotitie opgenomen uitgangspunten wordt gewerkt aan het opstellen van het wettelijk verplichte Volkshuisvestingsprogramma als omgevingsprogramma onder de Omgevingsvisie. Dit op basis van de Wet Versterking Regie op de Volkshuisvesting verplichte omgevingsprogramma en vervangt de huidige Woonvisie 2020 – 2025. De eerder afzonderlijke programmaonderdelen zoals het actuele woonprogramma, de Prestatieafspraken en het Uitvoeringsprogramma Wonen Zorg worden hierin opgenomen. De integrale samenhang van het woonbeleid wordt hierdoor versterkt. Het vaststellen van het definitieve Volkshuisvestingsprogramma is voorzien in Q4 2026.

Programma 6: Iepenbiere Romte

Bijdrage aan SDG's

Hoofddoelstelling

Zorgen voor een goed onderhouden, leefbare, toekomstbestendig, bereikbare, veilige en gezonde openbare ruimte.

Kerdoelstellingen

1. Bevorderen van een toekomstbestendige en aantrekkelijke inrichting van de openbare ruimte.

De openbare ruimte is er om in te leven en te verblijven. Daarom zorgen wij dat deze ruimte prettig is om te gebruiken. Ook willen wij dat de openbare ruimte geschikt is voor zo veel mogelijk mensen. Bij het inrichten houden wij rekening met veranderingen in de toekomst. Zo kan de openbare ruimte zo lang mogelijk gebruikt worden en is de impact op het milieu zo klein mogelijk. Op deze manier maken wij de openbare ruimte waardevoller voor iedereen.

2. Verbeteren van verkeersveiligheid en bereikbaarheid.

Wij zorgen ervoor dat de stad, wijken, dorpen en voorzieningen goed bereikbaar zijn. Dit is belangrijk voor iedereen die gebruik maakt van de openbare ruimte. Dit doen wij zo veilig mogelijk, voor alle vormen van vervoer: de auto, het openbaar vervoer, de fiets en te voet.

3. Versterken van integraal beheer en onderhoud van de openbare ruimte.

Om de openbare ruimte goed te kunnen blijven gebruiken, is onderhoud nodig. Soms moeten onderdelen worden vervangen omdat ze oud of stuk zijn. Wij doen dit zo slim en efficiënt mogelijk, bijvoorbeeld door werkzaamheden te combineren. Ook kijken wij of onderhoud gekoppeld kan worden aan andere opgaven, zoals klimaatverandering en verkeer.

Ontwikkelingen

Klimaatverandering, klimaatadaptatie en klimaatneutraal.

Het klimaat verandert. Om hierop voorbereid te zijn heeft Nederland als doel gesteld om in 2050 'klimaatbestendig' te zijn. Ook in onze gemeente moet de openbare ruimte klimaatbestendig ingericht en beheerd worden. Hiermee beperken we schade en gezondheidsrisico's door wateroverlast, hitte, droogte en overstroming.

Nederland heeft de ambitie om klimaatneutraal te worden. Dit houdt onder andere in dat infrastructuurprojecten CO2 neutraal gerealiseerd gaan worden en dat er circulaire bouwstoffen toegepast gaan worden.

Natuurherstelverordening.

De biodiversiteit staat wereldwijd onder druk. Om deze achteruitgang tegen te gaan is sinds 2024 de Europese Natuurherstelverordening van kracht. Lidstaten moeten een Nationaal Herstelplan indienen, Nederland uiterlijk 1 september 2026. Voor onze gemeente betekent dat areaalverlies van groen in bebouwd gebied niet toegestaan is. Vanaf 2030 moet juist meer groen toegevoegd worden en moet boomkroonbedekking toenemen.

Energietransitie.

Fossiele brandstoffen worden ingeruild voor duurzame energie. Dat betekent dat in de ondergrond van de openbare ruimte meer ruimte gereserveerd moet worden voor onder andere elektranetten en voorzieningen voor het opwekken van energie. Dit leidt vervolgens weer tot extra werkzaamheden met bijkomende risico's op gebied van financiën en veiligheid. Ruimte in de ondergrond wordt steeds schaarser, dit leidt tot conflicterende belangen, bijvoorbeeld tussen groenvoorzieningen en nutsvoorzieningen.

Vervangingsopgaven.

Veel van onze kapitaalgoederen in de openbare ruimte worden al dermate oud, dat het einde van de levensduur in zicht komt. Vervangingsopgaven nemen toe in aantallen, urgentie en complexiteit. Meerdere factoren beïnvloeden de uitvoerbaarheid van deze opgaven. Dit leidt er toe dat vervangingsopgaven steeds duurder worden.

Krappe arbeidsmarkt.

De arbeidsmarkt kampt door vergrijzing en een lage instroom vanuit het onderwijs met toenemende personeelstekorten, die alle partijen in de fysieke leefomgeving raken (overheden, aannemers, adviesbureaus, nutsbedrijven). De vraag naar personeel stijgt sterk, terwijl functies door digitalisering en nieuwe opgaven steeds bredere vaardigheden vereisen.

Mobiliteitstransitie.

De mobiliteitstransitie is de verschuiving van de auto als primaire vervoerswijze naar een schonere, veiligere en meer diverse mobiliteitsmix, met meer ruimte voor lopen, fietsen, openbaar vervoer en (elektrische) deelmobiliteit. Deze verandering houdt mede in dat de openbare ruimte steeds drukker wordt en vervoersmiddelen sneller, zwaarder en gevarieerder worden. We faciliteren onder meer in het plaatsen van nieuwe, openbare laadpalen in de openbare ruimte en geven uitvoering aan het Gemeentelijk Mobiliteitsprogramma.

Meervoudig ruimtebehoefte en ~gebruik.

In de Omgevingsvisie is meervoudig ruimtegebruik opgenomen als afwegingsprincipe (combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies).

De beschikbare ruimte groeit niet mee met onze behoeften. Voor alle doelen hebben we bijna twee keer onze gemeente aan ruimte nodig. Toch moeten we ruimte vinden voor onze doelen en opgaven. Dit betekent dat we slim functies gaan combineren om zoveel als kan mogelijk te maken. Bijvoorbeeld een zonnepark, waarbij we ook een watervraagstuk oplossen en dit combineren met biodiversiteit en recreatie. Of een ondergrondse parkeergarage met een park erboven. We maken onze straten groener voor het vergroten van biodiversiteit én voorkomen hiermee hittestress. Kortom, we moeten functies combineren. Dit denken moet een grondhouding van ons worden. Het is ingewikkeld om meerdere doelen op één plek te bereiken. Het vereist anders denken, meer samenwerking en zoeken naar kansen vooraf.